

Ha az egy szövődőóra eső termelési érték és az egy szövődei munkaórára eső termelési érték mutatóját vetjük egybe, akkor a két mutató arra utal, hogy a szövők és az egyéb szövődei létszám aránya megjavult, amit az összes szövődei munkaórák és a szövők darabéres munkaóráiból képzett mutató alakulása igazol is.

A 100 szövőgépre eső teljes szövődei létszám viszonyszámának csökkenése jelzi azt, hogy a vállalat a segédszemélyzetéből vagy annak terhére állított be szövőket, ez a körülmény azonban a hatások csökkenését

eredményezte és ennek következtében jelentkezik az egy szövőóra alatt teljesített vetések számának csökkenése is.

Tanulásképpen azt a következtetést vonhatjuk le a fenti számításokból, hogy egy vertikális vállalat termelékenység-vizsgálatánál nem elégséges a vállalati teljes termelés alapján számított mutató elemzése, hanem üzemenként, a műszaki mutatók és különféle torzító körülmények feltárásával tudjuk csak a helyes eredményt megállapítani.

Fülöp Sándor és Pécsi János

Az áruforgalmi tervteljesítés elemzése a nagykereskedelemben

A szocialista nagykereskedelem legfontosabb feladata, hogy összekötőkapocs legyen a szocialista ipar és a kiskereskedelem között, hogy a megtermelt árukat eljuttassa a kiskereskedelmi hálózat csatornáiba.

A kiskereskedelem csak akkor képes a fogyasztók szükségleteit zavartalanul kielégíteni, ha bő választékkal, zsúfolt kirakatokkal rendelkezik. A nagykereskedelemnek kell biztosítani, hogy a szocialista gyár-
ipar termelésének állandó emelkedése következtében beálló árubőség időben a kiskereskedelmi hálózathoz kerüljön és a lakosság rendelkezésére álljon.

A kiskereskedelem zavartalan ellátását az árufedezeti tervek biztosítják. A kiskereskedelmi árufedezeti tervek teljesítését a nagykereskedelmi vállalatoknak nemcsak negyedévenként, hanem folyamatosan, havonta — esetleg 10 naponként is — ellenőrizni kell. A tervteljesítést nemcsak globálisan kell vizsgálni, hanem a lehető legmélyebb részletekig kell elemezni.

... A közgazdászok, írók, statisztikusok ne fecsegenek a tervről általában, hanem részletesen tanulmányozzák terveink teljesítését, a gyakorlatban elkövetett hibáinkat és e hibák kiigazításának módjait. Ilyen tanulmányozás nélkül vakok vagyunk! — mondotta Lenin elvtárs.¹

Ez fokozottan vonatkozik a kiskereskedelmi árufedezeti tervek elemzésére, amelyek a nagykereskedelmi vállalatok legfontosabb tevékenységének mutatószámai.

A kiskereskedelem áruellátásának kiértékelésénél részletesen kell vizsgálni:

1. A kiskereskedelem részére eladott áruk megoszlását cikkenként.
2. A kiszállítások hatását a kiskereskedelmi választék alakulására.
3. A kiszállítás tervszerűségét.
4. A tervek teljesítését változatlan áron.

A fenti elemzések helyes elvégzése nagymértékben hozzájárulhat a kereskedelem munkájának megjavításához.

A kiskereskedelem részére eladott áruk megoszlása

A kiskereskedelmi árufedezeti terveket cikkenként kell értékelni. Nem szabad azonban egyes cikkek tervteljesítését külön-külön kiragadva vizsgálni, hanem meg kell találni az összefüggést a cikkek tervének teljesítése és az összes kiszállítás tervteljesítése között.

Egy vállalat, kiskereskedelem részére, történő eladásának tervteljesítését az 1. sz. táblázat (1983. o.l.d.) szerint elemezhetjük.

Az 1. számú táblából látható, hogy a vállalat a férfiúru eladás tervét jelentősen túlteljesítette, azonban ennek ellenére a többi cikknek lemaradásának következtében az összes eladás tervteljesítése 100% alatt maradt.

Kiszámíthatjuk, hogy az egyes cikkek tervteljesítésének lemaradása milyen befolyást gyakorol az összes értékesítés tervének teljesítésére, ha cikkenként a tervtől való százalékos eltérést megszorozzuk a cikkek áruforgalomban elfoglalt százalékos megoszlásával, s az így kapott eredményt elosztjuk 100-zal.

¹ Lenin Művei, 32. kötet, 119. old., oroszul.

1. sz. tábla

	Árueladás kiskereskedelmi értékesítésre		Tervteljesítés %-a	Eltérés a tervtől	
	tervszám	tényszám		ezer Ft (2. rovat - 1. rovat)	% -ban (3. rovat - 100%)
	ezer Ft				
a	1	2	3	4	5
Bőrcipő	320	315	98,4	- 5	- 1,6
Férfiruha	240	264	110,0	+ 24	+ 10,0
Férfi kabát	260	212	81,5	- 48	- 18,5
Női kabát	180	176	97,8	- 4	- 2,2
Összesen	1000	907	96,7	- 33	- 3,3

2. sz. tábla

a	Árueladási terv kiskereskedelmi értékesítésre		Eltérés a tervtől %-ban	A tervtől való eltérés befolyása a teljes tervteljesítésre 3. rovat × 2. rovat 100
	ezer Ft	%-os megoszlás		
	1	2	3	4
Bőrcipő	320	32,0	- 1,6	- 0,5
Férfiruha	240	24,0	+ 10,8	+ 2,4
Férfi kabát	260	26,0	- 18,5	- 4,8
Női kabát	180	18,0	- 2,2	- 0,4
Összesen	1000	100,0	- 3,3	- 3,3

Az eltérést a tervtől legjobban a férfikabát lemaradása okozta. Ezt bizonyítja az eltérés befolyásának mutatószáma is, amely $\frac{18,5 \times 26,0}{100} = 4,8\%$, szemben a bőrcipő és a női kabát 0,5, illetve 0,4%-os lemaradásával.

A lemaradást nem tudta ellensúlyozni a férfiruha 2,4%-os túlteljesítése sem.

Az egyes cikkek tervtől való eltérésének az egész áruforgalmi tervteljesítésre gyakorolt befolyása egyenes arányban van az árunak az áruforgalmi tervben elfoglalt százalékos súlyával.

A tervteljesítés ilyen szempontok szerinti vizsgálata rámutat azokra a területekre, ahol sürgős intézkedésekre van szükség az áruellátás biztosításának érdekében.

A kiszállítás hatása a kiskereskedelem választékalkakulására

Gyakran előfordul, hogy egyes cikkekből a kiskereskedelemben hiány mutatkozik, vagy a választék összetétele nem meg-

felelő, ugyanakkor a nagykereskedelmi vállalatok raktáraiban ugyanazok a cikkek hatalmas mennyiségben vannak felhalmozva. Ennek oka legtöbbször, hogy a nagykereskedelem nem ütemezi megfelelően kiszállításait.

A statisztikának rá kell mutatni ezekre a hiányosságokra.

A kiszállítások ütemezésének elemzésénél a partner kiskereskedelmi vállalat eladási tervteljesítésének alakulását össze kell hasonlítani a nagykereskedelmi vállalat kiszállítási tervének teljesítésével.

A kiskereskedelmi vállalat pl. eladási tervét 115%-ra teljesítette, ugyanakkor a nagykereskedelem kiszállítása a vállalat felé a tervezettnél csak 95%-át érte el.

Ebből arra lehet következtetni, hogy a kiskereskedelmi vállalat eladásának jelentős részét nem a nagykereskedelemtől, hanem saját készleteiből és egyéb forrásokból beszerzett árucikkkel bonyolította le.

Ha a kiskereskedelem túlzott mértékben saját készleteiből, illetve helyi forrásokból

biztosítja eladását, ez választék és minőség rovására mehet.

Kiszámítható, hogy az árufedezeti tervteljesítés 5%-os lemaradása következtében hogyan alakult a saját készletekből és a helyi forrásokból történő árusítás.

A számítás elvégzéséhez ismerni kell, hogy A. kiskereskedelmi vállalat eladásának biztosítására árufedezeti tervében hány százaléka volt a nagykereskedelemtől, illetve saját készleteiből és helyi forrásokból megtervezve.

3. sz. tábla

a	A kiskereskedelmi vállalat árufedezeti tervének %-os megoszlása	Tervteljesítés %-a
	1	2
Nagykereskedelem	80	95,0
Saját készlet és helyi források	20	195,0
<i>Kiskereskedelmi eladás</i>	<i>100</i>	<i>115,0</i>

Saját készletből és helyi forrásokból eladott áruk tervteljesítését a következőképpen kell kiszámítani:

$$\frac{80 \cdot 90 + 20x}{100} = 115$$

ebből, ha elvégezzük a kijelölt műveleteket

$$x = \frac{115 \cdot 100 - 80 \cdot 95}{20} = 195\%$$

tehát a nagykereskedelem kiszállítási tervének 5%-os lemaradása miatt A. kiskereskedelmi vállalat 95%-kal adott el több árut a saját készleteiből és helyi forrásokból, mint ahogy ezek arányát megtervezte.

Ebből következik, hogy a nagykereskedelemnek fokozni kell a kiszállítást a vállalat felé és biztosítani, hogy a központi alapok a fogyasztók rendelkezésére álljanak.

Az elemzést nemcsak globálisan, hanem cikksopontonként is el lehet végezni.

A tervek ilyen formában történő értékeléséhez szükséges, hogy a nagy- és kiskereskedelmi vállalatok statisztikusai ne csak saját vállalatuk adatait vizsgálják, hanem a közös problémákat is elemezzék és együttesen rámutatva a hiányosságokra, elősegítsék a lakosság jobb áruellátását.

A kiszállítás tervszerűségének mérése

A nagykereskedelmi állapotnak a tervteljesítés értékelésekor ki kell térni a tervszerűség elemzésére is.

A tervszerűség kiszámítása rámutat, hogy a nagykereskedelmi vállalat helyesen, vagy helytelenül gazdálkodott a rendelkezésére bocsátott árualapokkal.

B. nagykereskedelmi vállalat a negyedév folyamán a következő kiszállításokat eszközölte:

4. sz. tábla

a	Áru eladás		Tervteljesítés %-ban	Tervszerűség számításánál figyelembe vehető	Tervszerűség %-a (4. rovat; 1. rovat)
	tervszám	tényszám			
	ezer Ft				
	1	2	3	4	5
Kiskereskedelmi értékesítésre	20 000	16 520	82,6	16 520	82,6
Közületnek	2 000	2 540	127,0	2 000	100,0
Szövetkezeti kisiparnak	12 000	15 680	130,7	12 000	100,0
Egyéb	500	450	90,0	450	90,0
<i>Összesen</i>	<i>34 500</i>	<i>35 190</i>	<i>102,1</i>	<i>30 970</i>	<i>89,7</i>

A vállalat globálisan tervét túlteljesítette, azonban nem dolgozott tervszerűen. Ez megállapítható, ha a kiszállítási irányát részletesen vizsgáljuk. Ugyanis a kiskereskedelem részére megtervezett áruk jelentős részét szövetkezeti kisipar részére adta el.

A tervszerűséget nemcsak a vállalat összes értékesítésére, hanem a fontosabb cikksoportokra mennyiségben is ki kell számítani.

Ezért helyes, ha a nagykereskedelmi vállalatok egyes cikksoportok kiszállítási tervét — a kötések alapján — mélyebben lebontják és cikksoporton belül vizsgálják a tervszerűség alakulását.

Egy cipőnagykereskedelmi vállalat II. negyedévi tervében a férficipő kiszállítási tervszerűségét a következőképpen számíthatja ki:

Férficipőből a megtervezett kiszállítás a kiskereskedelem részére 20 000 db. volt, azonban a nagykereskedelmi vállalat a tervidőszak alatt 22 000 db-ot szállított, így tervét 110%-ra teljesítette.

A terv 10%-os túlteljesítése mellett meg kell vizsgálni azt is, hogy valóban azt az árut szállította a vállalat, amelyet a kiskereskedelem szállítási szerződésében megrendelt.

5. sz. tábla

	II. negyedévi árueladás kiskereskedelmi értékesítésére		Terv- teljesítés %-ban	Terv- szerűség %-a
	tervszám	tényszám		
	d a r a b			
a	1	2	3	4
Félcipő.....	9 000	11 350	126,1	100,0
Szandál.....	7 000	4 780	68,3	68,3
Magasszárú cipő..	4 000	5 870	146,8	100,0
<i>Férficipő összesen</i>	<i>20 000</i>	<i>22 000</i>	<i>110,0</i>	<i>88,9</i>

Az 5. táblából megállapítható, hogy a nagykereskedelmi vállalat a II. negyedévben, amikor a meleg időjárás következtében a kereslet inkább szandálcipőből mutatkozik, elmaradt a szandálok szállításával, ezt a tervteljesítés érdekében úgy pótolta, hogy más cikkekből, főleg magasszárú cipőből terven felül hatalmas mennyiséget szállított a kiskereskedelemnek.

Ilyen körülmények között helytelen a terv túlteljesítését kihangsúlyozni, ellenben arra kell rámutatni, hogy a cikksoport értékesítésének tervszerűsége csak 88,9% volt.

A tervek mérése változatlan árakon

A tervteljesítés alakulását befolyásolhatja egyes cikkek árainak megváltozása. Ilyen esetben csak az árváltozások kiküszöbölése után kaphatunk helyes képet a tényleges tervteljesítésről.

Szocialista országban az áremelkedést és esőkenést a kormány határozza meg, tehát a változások mindenkor rendelkezésre állnak és az egyéni árindexeket ki lehet számítani.

Ha egy árucikk ára megváltozik, az egyéni árindexet megkapjuk, ha a megváltozott árat elosztjuk a régi árral. Az egyéni árindex megmutatja, hogy egy árucikk ára — az árváltozás következtében — hány százalékkal csökkent, vagy növekedett.

A. árucikk ára az árváltozás előtt 16,60 forint volt, ha az új ár 18,00 forint, az egyéni árindex egyenlő $\frac{18,00}{16,60} = 1,08 = 108\%$

Az árváltozások kiküszöbölését az egyéni árindexek segítségével a következőképpen kell elvégezni (6. sz. tábla, 986. old.):

A táblából megállapítható, hogy a 103,0 százalékos tervteljesítés nem tükrözi a valóságot, mert A., C., E., F. cikkek árai megváltoztak.

Ahhoz, hogy a tervteljesítés százalékát változatlan árakon megkapjuk, az összes forgalomból le kell vonni azoknak a cikkeknek az eladásait, amelyeknél árváltozás történt.

$$79\ 800 - (16\ 240 + 13\ 280 + 13\ 500 + 5\ 140) = 31\ 640.$$

6. sz. tábla

Cikk megnevezés	Árueladás kiskeres- kedelmi értékesítésre		Terv- teljesítés tényleges áron %-ban	Egyéni árindex	Terv- teljesítés változatlan áron %-ban
	tervszám	tényszám			
	ezer Ft				
a	1	2	3	4	5
A	15 000	16 240	108,3	1,08	100,2
B	19 000	17 600	92,5	1,00	92,6
C	13 000	13 280	102,2	1,06	96,4
D	8 500	8 820	103,8	1,00	103,8
E	11 000	13 500	122,7	1,10	111,6
F	7 000	5 140	73,4	0,96	76,5
G	4 000	4 220	105,5	1,00	105,5
Összesen	77 500	78 800	103,0	—	99,1

Amely cikkeknel árváltozás nem történt, a tévszámok változatlanul maradnak, ahol az árak megváltoztak, a tévszámokat el

kell osztani az egyéni árindexekkel és az így kapott összeget kell viszonyítani a terv-
hez.

$$31\ 640 + \frac{16\ 240}{1,08} + \frac{13\ 280}{1,06} + \frac{13\ 500}{1,10} + \frac{5\ 140}{0,96} =$$

$$\frac{31\ 640 + 15\ 037 + 12\ 528 + 12\ 273 + 5\ 340}{77\ 500} = \frac{76\ 832}{75\ 500} = 0,991 = 99,1\%$$

A tervteljesítés kiszámítása az árváltozó-
sok figyelmen kívül hagyásával meghamisít-
otta a valóságot, mert a túlteljesítést nem
a vállalat jó munkája, hanem az árak emel-
kedése eredményezte.

Ha árcsökkenés van, a tervteljesítés szá-
zaléka — az árváltozások kiküszöbölése nél-
kül számítva, — viszont alacsonyabb a
ténylegesenél.

A vállalatoknak minél előbb rá kell térni
a tervek változatlan áron való kiértékelé-
sére, mert csak így lehet helyes képet
kapni a tervteljesítés alakulásáról.

Az árufedezeti tervek részletes elemzése
a nagykereskedelmi vállalatok statisztikájá-
nak egyik legfontosabb tevékenysége.

A statisztikusok feladata, hogy a terv
teljesítését a legrészletesebben minél több
mutatószám kidolgozásával ellenőrizték,
feltárják a kiskereskedelem áruellátásának
hiányosságait, s ezáltal segítséget nyújt-
sanak a hibák kijavításához.

Ha a statisztika ezen a területen jó mun-
kát végez, elősegíti a szocialista belkeres-
kedelmet, hogy betöltsé legfontosabb hiva-
tását: a lakosság több és jobb áruval való
ellátását.